

УДК 504.03

ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ ДЛЯ ЗМЕНШЕННЯ ВПЛИВУ КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА АГРАРНІ ПІДПРИЄМСТВА

Аламї Фалах Амер,

аспірант

Луганського національного аграрного університету

В статті розглянуті соціально-економічні передумови та екологічні аспекти формування ресурсної бази підприємств АПК.

Ключові слова: *ресурси, передумови, підприємства, організація.*

В статье рассмотрены социально-экономические предпосылки и экологические аспекты формирования ресурсной базы предприятий АПК.

Ключевые слова: *ресурсы, предпосылки, предприятия, организация.*

In the article socio-economic pre-conditions and ecological aspects of forming of resource base of enterprises of APK are considered.

Key words: *Resources, pre-conditions, enterprises, organization.*

Постановка проблеми. Вплив фінансово-економічної кризи досить значний для усіх секторів національної економіки. Сектор АПК є важливим для розвитку економіки України. Підприємства АПК є виробниками продукції, яку споживає все населення країни, і від складу, якості, екологічності продукції сектору АПК залежить стан здоров'я і працездатність населення країни. Однак низка економічних, соціальних і екологічних проблем обумовлює проблеми ресурсного забезпечення сектору. Сучасний стан сільського господарства і всього агропромислового комплексу України, екологічна ситуація у цій сфері є значною мірою наслідком довготривалої несприятливої соціально-економічної політики щодо агровиробника. Підхід до сільськогосподарського виробництва базувався на надмірному використанні природного потенціалу землі, ігноруванні народних землеробських традицій; зниженні статусу агровиробника – селянина. Все це значною мірою визначало ставлення суспільства до ресурсного споживання, до сільськогосподарської діяльності, впливало на духовність і моральний стан сільських жителів, спричинило безпрецедентне зростання міграційних потоків у міста й промислові центри. Сільську місцевість охопила зростаюча депопуляція, кількість сільських жителів в Україні скоротилася на 44 %, що зменшило кількість трудових ресурсів [1].

Україна, маючи потужний природно-ресурсний потенціал (23% європейських і 3% світових ресурсів чорноземів), значні конкурентні переваги території щодо її економіко-географічного розташування, ринків збуту продукції, транспортних комунікацій, розселення населення, успадкувавши багатовіковий традиційний досвід землеробської праці, дотепер залишається відсталою в аграрному розвитку країною [1, 2]. Тому необхідні певні реформування і підходи щодо сучасних методів управління агропромисловими підприємствами. До сучасних підходів управління ресурсами в умовах фінансової кризи відноситься екологічне спрямоване, що базується на формуванні екологічної культури. Управління агропідприємствами, засноване на екологічному підході й екологічній культурі, дає соціально-економічні

переваги виробникам і суттєво сприяє розвитку ресурсної бази. Такий тип управління приводе до раціонального споживання сировини, екологічно чистого і безпечного виробництва, що є особливо важливим в агровиробництві, підвищує престижність професії й галузі, дозволяє поліпшити доступ до коштів і інвесторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу екологічного управління ресурсною базою підприємств, екологічної освіти і культури присвятили свої праці Г. В. Балабанов, І. Й. Кавецький, Ю. Д. Качаєв [3]. Екологічні аспекти системи соціокультурних цінностей агропідприємств досліджуються І. А. Василенко, Ю. Ю. Галкиним, Б. З. Докторовим, Т. В. Івановою, Р. Каучуковим, А. Савка, В. В. Сафроновим, В. Степіним, Б. М. Фірсовим, О. Н. Яніцким й ін. Вченими визначені чинники, що негативно впливають на розвиток екологічної культури агровиробника, до таких відносять незбалансованість між основними сферами АПК, непропорційність сировинної та переробної ланок, недостатнє інфраструктурне забезпечення, нестабільність аграрного ринку, диспаритет цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, недосконалі інвестиційна, кредитна та інноваційна політика держави [2-5]. Недостатньо реалізується експортний потенціал ресурсної бази підприємств АПК, значна частина продовольчої продукції має низький рівень конкурентоспроможності на зовнішніх ринках. Тому, як свідчать труди вчених, необхідні певні розробки для підвищення соціально-економічного статусу агровиробників. Серед таких заходів суттєву роль відіграє екологічна культура підприємств.

Формулювання мети статті – визначення соціально-економічного значення формування ресурсної бази аграрних підприємств для зменшення впливу кризових явищ.

Основний матеріал дослідження. Екологічна ситуація у сільському господарстві залишається вкрай складною. Земельна реформа здійснюється без урахування екологічних вимог. Зростають площі еродованих земель, посилюються процеси підкислення, засолення, ущільнення, підтоплення, забруднення ґрунтів, зменшується вміст гумусу, що підриває ресурсну базу аграрного сектору. Виснаження природних, у тому числі земельних і водних ресурсів, продовжує загрожувати здоров'ю населення, економічній стабільності держави [6]. Формування нових землеволодінь відбувається без урахування інженерної та соціальної інфраструктури. Нині близько 5 млн га орних земель (понад 15%) є деградованими і малопродуктивними. Щорічні втрати гумусу становлять 600-700 кг на 1 га [1]. Враховуючи, що рівень використання мінеральних та органічних добрив дуже низький і врожай формується переважно за рахунок природної родючості ґрунтів, посилюється їх деградація. У критичному стані знаходяться меліоровані землі, продуктивність осушених земель знизилася у 2-3 рази, незважаючи на те, що свого часу держава затратила на меліорацію майже 20 млрд грн. Неприпустимими є масштабна забур'яненість посівів, використання сільськогосподарських угідь не за призначенням, втрати земельних ресурсів через нераціональне вилучення площ для забудови, створення різноманітних звалищ та сховищ, гіпертрофоване зростання дачних масивів [2, 6].

Зіставляючи схарактеризований економічний та екологічний стан розвитку АПК України, його можливості виходу на світові продовольчі ринки з конкурентними перевагами території щодо розвитку сільського господарства, насамперед завдяки потужним чорноземам, сприятливому економіко-географічному та геополітичному розташуванню, а також багатовіковими землеробськими традиціями, постає завдання визначити із наукових позицій стратегічні напрямки розвитку аграрної ланки: яку роль вона має відігравати в економіці країни.

Важливо зважати й на те, що в Україні значна частина населення (32%) проживає нині в селах, їх мешканцям притаманний особливий сільський спосіб життя з його розміреним ритмом, безпосереднім спілкуванням з природою, де перевага надається сільськогосподарській праці [2]. Незважаючи на численні економічні, соціальні, демографічні проблеми, переважна частина сільських жителів при умові створення повноцінного життєвого середовища і надалі надаватиме перевагу сільському способу життя, залишатиметься у сільській місцевості. У цьому зв'язку забезпечення зайнятості населення саме завдяки розвитку екологічної культури сільського господарства і споріднених з ним галузей зрештою збереження землеробського генетичного коду, носієм якого є український етнос, має також неабияке значення при визначенні ролі АПК у територіальному поділі праці і відповідно економіці України.

Згідно із стадіями руху суспільного продукту в системі екологічної культури суспільного відтворювання можна виділити ряд підсистем: екологічна культура виробництва; споживання; розподілу; обміну. Взаємозв'язок з навколишнім природним середовищем суспільного відтворювання з безперервним нарощуванням обсягів суспільного відтворювання.

Національним підприємствам АПК необхідна екологізація економічного зростання шляхом гуманізації економічних відносин, посилення ролі інтелектуальних, інформаційних, духовних і організаційних ресурсів в забезпеченні динаміки сільськогосподарського виробництва. Пріоритетне значення в зв'язку з цим придбаває екологічна культура, перш за все, культура виробництва АПК, яка в багатьох країнах стала провідним чинником економічного зростання, що визначає його екологічно стійкий, природозберігаючий характер. Сприяючи реалізації малоінвестиційної стратегії екологізації, вона дає не тільки екологічний, але і економічний ефект, що особливо важливе для національної економіки, що випробовує гострий брак інвестицій.

Комплекс проблем з охорони довкілля підприємств АПК можна вирішити лише максимально використовуючи можливості екологічної культури. Актуальним в системі менеджменту підприємства стає: аналіз гуманістичного змісту екологічної культури, призначення якої полягає в «перекладі» підприємства, в якісно новий стан, що орієнтується на екологічні цінності і практичні дії, що виключають домінантність утиліта-споживацької політики підприємств АПК

Розуміння екологічних проблем як науково осмислених, закріплених в політиці і свідомості підприємств АПК, має стати центральним в системі роботи і утворення підприємства. У результаті екологічна культура зможе

виконати свою головну місію – сприяти переорієнтації підприємства і персоналу на життєво важливі цінності: збереження ресурсів живої і неживої природи. Під цією точкою зору представляються значущими дослідження, присвячені аналізу значущості екологічної культури в аспекті необхідності і можливості рішення нею задач по формуванню екологічних цінностей підприємства АПК в системі менеджменту підприємства.

Залежно від ступеня екологічної залученості підприємств в господарську діяльність, ступеня соціальної відповідальності можна виділити два типи економічних відносин до екологічної діяльності в системі менеджменту підприємства АПК і як наслідок до формування рівня екологічної культури підприємства в системі менеджменту: природозатратний і природозберігаючий.

Природозберігаючий тип відносин в системі менеджменту не підриває природних основ функціонування суспільного виробництва, не порушує ходу природних процесів, не приводить до розбалансованості еколого-економічних взаємодій і взаємозв'язків, забезпечує зростання добробуту всіх суб'єктів еколого-економічних взаємодій, у тому числі і природного середовища. Як основні ознаки такого типу системи менеджменту можна розглядати мінімізацію нетоварних відходів; істотне скорочення шкідливих викидів і скидань; практично повну ліквідацію або знешкодження токсичних відходів; мінімізацію обсягів спожитої природної речовини; повсюдну заміну екологічно небезпечних і шкідливих технологій екологічно безпечними.

Інтегрована єдність елементів екологічної культури і суспільного відтворення утворює екологічну культуру суспільного відтворення – рівень розвитку суспільного відтворення, визначений ступенем його екологічної стійкості і виразимий у формах екологізовано-економічної поведінки і екологізовано-економічної діяльності. Особливістю даної інтеграції є те, що, об'єднуючись, вказані елементи зберігають свої ознаки і одночасно одержують нові видові риси. Так, виробничі відносини трансформуються в екологічно стійкі («екологічна культура виробничих відносин»); предмет праці і інструменти праці перетворюються на екологізовані засоби виробництва; робоча сила – в екологічну культуру сукупного працівника.

Висновки та пропозиції. Одним з напрямів реалізації ідеї впровадження екологічної культури в структуру менеджменту підприємства є поступове упровадження в життя екологічної промислової структури виробництва, заснованої на багаторазовому споживанні, коли продукція в перетвореному виді може багато разів використовуватися. При цьому має бути створено таке виробництво, яке б спочатку запобігало процесу забруднення. Для розробки цілісного економічного механізму необхідно: формування системи екологічних інструментів і дій для стійкого розвитку, створення еколого-економічного механізму інноваційної діяльності підприємства; система управління екологічними процесами на підприємстві; формування системи контролю дії виробництва на екологію; облік чинників прийняттого екологічного ризику при ухваленні господарських рішень. Таким чином створюється підприємство АПК з мінімальними діями на природне середовище, виробляючи екологічно чисті продукти.

Список літератури

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник (вип. 4) / за ред. П. Т. Саблука та ін. – К.: ІАЕ УААН, 2000. – С. 141.
2. Офіційний сайт державного комітету статистики України. Соціально-економічне становище України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/richna/prm>.
3. Балабанов Г. В. Трансформація територіальної організації господарства України / Г. В. Балабанов, І. Й. Кавецький, Ю. Д. Качасв // Укр. геогр. ж-л. – 2001. – № 3. – С. 81–90.
4. Залізняк Л. Л. Від склавинів до української нації / Л. Л. Залізняк. – К.: ПБП «Фотовідеосервіс», 1997. – С.41–43.
5. Нагірна В. Наукові ідеї В. Вернадського – методологічна основа суспільно-географічних досліджень АПК України / Нагірна В. // Історія української географії. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. – Вип. 1 (7). – С. 24–30.
6. Подолинський С. Людська праця і її роль у розподілі енергії / С Подолинський. – К.: Укр. наук. асоціація. Ін-т фундамент. досліджень, 1997. – С. 63–64.